

Єрмоленко А.Б. Освітні трансформації в Україні: виклики та протиріччя / Андрій Борисович Єрмоленко. // Нові технології навчання. – 2016. – №88 частина 2. – С. 95–98.

УДК 37.01/167

Єрмоленко Андрій Борисович, кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії і освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПРОТИРІЧЧЯ

Анотація: В статті автор здійснює аналіз сегменту викликів та запитів щодо трансформації системи освіти України. Розглянуто необхідність визначення національної специфіки розвитку навчальних закладів. Обґрунтовано необхідність переведення вітчизняної освіти в площину практичних результатів.

Ключові слова: знання, система освіти, освітні запити, компетентність, національні особливості освіти, цивілізаційний підхід, європейські стандарти.

Аннотация: В статье автор осуществляет анализ сегмента вызовов и запросов для трансформации системы образования Украины. Рассмотрена необходимость определения национальной специфики развития учебных заведений. Обоснована необходимость перевода отечественного образования в плоскость практических результатов.

Ключевые слова: знания, система образования, образовательные запросы, компетентность, национальные особенности образования, цивилизационный подход, европейские стандарты.

Abstract: In this article, the author analyzes the segment calls and requests for transformation Ukraine's education system. The necessity of determining the national specific schools. The necessity of the transfer of national education to the level of practical results.

Keywords: knowledge, education system, educational needs, competence, national peculiarities education civilizational approach European standards.

Сучасний момент характеризується трансформаціями у всіх сферах людської життєдіяльності як на локальному, так і глобальному рівнях. Поточні зміни стали помітними не тільки науковцям, а й середньо-пересічним громадянам як в Україні, так і за кордоном. Часто, термін «зміни» асоціюються з китайською приказкою «Не дай вам Бог жити в часи змін». Така філософія породжує опір та страх стосовно них. З

іншого боку, ще одна китайська мудрість спонукає до іншої діяльності: «Людина, яка відчула вітер змін, має будувати не щит від вітру, а вітряк».

В такій ситуації одним з проблемних моментів вбачається трансформація системи освіти. Оскільки, і історичний досвід, і парадигмальний підхід, і звичайна логіка підказує, що зміни оточуючого середовища потребують не тільки отримання нових знань, а й прогнозування, генерування адекватної інформації та обміну нею, тощо. Загалом, розвиток суспільства залежить від рівня розвитку його сфери освіти.

Відтак і Україна не становить виключення. Поточна ситуація в нашій країні характеризується низкою трансформацій та протиріч. Проте інструментарій реагування на зміни, скоріше за все, нагадує «щит», який ми використовуємо замість «вітряка». Відповідно, створена нашим політикумом, система реакції на зміни є недосконалою, фрагментарною та розбалансованою. Ці ж недоліки відображаються і в реформуванні вітчизняної освіти.

Питання розвитку системи освіти в Україні досліджували Андрущенко В.П., Геєць В.М., Гуржій А.М., Євтух М.Б., Кремень В.Г., Демяненко Н.М., Луговий В.І., Ляшенко О.І., Максименко С.Д., Савченко О.Я., Сопівник Р.В., Таланова Ж.В. та ін. Однак, незважаючи на кількість публікацій та загальне визнання необхідності реформування системи освіти в Україні, зміни, що відбуваються, не в змозі підвищити престиж і рівень вітчизняної освіти до європейських стандартів. Проблемним є і вирішення протиріч поточного моменту за допомогою перетворень в сфері освіти та науки.

Оскільки проблема розвитку національної системи освіти є багатогранною, автор пропонує розглянути її в площині філософського осмислення співвідношення трансформацій та національних особливостей.

Перше, на що хотілося б звернути увагу – це національне підґрунтя та пріоритети розвитку вітчизняної освіти. Оскільки, такий підхід дає можливість визначити національні особливості нашої системи освіти. Тоді як, врахування загальносвітових тенденцій змін дають можливість випрацювати модель здатну не тільки реагувати на зміни, а й використовувати випереджувальну стратегію розвитку.

Стосовно теоретичних надбань в галузі освітніх технологій у вітчизняній науці проблем не виникає. Поряд із зазначеним вбачається необхідність розглянути результативність та ефективність нашої освіти.

Більшість дослідників схиляються до думки, що освіта – це процес і результат засвоєння людиною (або сукупність) систематичних знань, умінь і навичок, розвиток особистості тощо [3]. Якщо оцінювати ефективність нашої системи освіти з цієї точки зору, то результат позитивний. Споживачі освітніх послуг навчаючись на всіх освітніх рівнях здобувають чималий багаж знань, умінь і навичок. Проте, постає питання ефективності такого запасу для практичної реалізації особистості.

Доречною, в цьому випадку, є точка зору практиків. Доволі влучно уточнив трактування ефективності знань один із лідерів бізнес-школи Network 21 Самохін Володимир. Він зауважив, що знання лише тоді чогось варті, коли їх можна

застосувати на практиці для досягнення позитивного результату. Такий підхід розвиває погляди на освіту Ф. Бекона.

Проблеми сучасності, що постали перед вітчизняною освітою вже неодноразово озвучені. Так, Оксана Овчарук слушно зауважує, що освіта сьогодні не достатньо навчає приймати рішення, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти, орієнтуватись на ринку праці тощо. Її зміст не достатньо відповідає потребам суспільства та ринку праці, не спрямований на набуття необхідних життєвих компетентностей [5].

Як реакція на зазначену проблему, вітчизняні науковці плідно працюють у напрямку формування компетентностей для української освіти. Досягнення в цій сфері зумовлюють необхідність розроблення системи розвитку життєвої та соціальної компетентності. Більшість дослідників з цим погоджуються.

Визначення поняття компетентностей, запропоноване Міжнародною комісією Ради Європи, певним чином збігається з положеннями що висловлюють українські дослідники. Представники європейських педагогічних кіл насамперед виходять з особистісних і соціальних потреб, задоволенню яких мають сприяти компетентності.

Одним з найважливіших теоретичних узагальнень дискусії щодо поняття ключових компетентностей стало визначення представниками Організації економічного співробітництва та розвитку трьох категорій ключових компетентностей як концептуальної бази. Ними стали: автономна діяльність, інтерактивне використання засобів та уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах.

На цьому етапі досягнення вітчизняних дослідників не викликають сумнівів. Проте виникає необхідність врахування деяких національних особливостей.

Слушним є зауваження, що система освіти повинна відповідати національній ідеї / пріоритетам нації не тільки за економіко-правовими параметрами, структурою, а й за призначенням. Іншими словами, результат діяльності вітчизняної системи освіти повинен задовольняти потреби соціуму у досягненні добробуту кожного, національних пріоритетів та розвитку країни. Як приклад: якщо ми плануємо розвивати нашу державу за рахунок досягнень науки і техніки – це потребує підготовки відповідних кадрів і т.п. Поряд з цим, необхідно враховувати життєві цінності і пріоритети народу, загалом, і кожної людини, окремо. Наприклад, якщо сконцентрувати поняття американської мрії, отримаємо таке бачення мети – добробут громадянина досягається через розвиток особистості засобами вільного підприємництва.

Оскільки, національна ідея та пріоритети розвитку нашої країни чітко не визначені, доречним вбачається аналіз запитів, поточної ситуації та прогнозу.

Одним із моментів реалізації запитів особистості є працевлаштування та кар'єра. За результатами дослідження Global Employability University Survey 2014 було визначено бачення ефективної моделі університету майбутнього. Пропонуємо розглянути такі відповідно до потреб ринку праці зарубіжних країн:

Австралія – місце, де в кожного є рівні шанси на навчання, де випускають спеціалістів, кваліфікацію яких визнає цілий світ, де ймовірність зарахування у виш передусім залежить від обдарованості абітурієнта.

Бразилія – університет, у якому студенти стають більш освіченими з погляду досвіду, накопиченого під час навчання та співробітництва з компаніями.

Великобританія – вищий навчальний заклад, який розвиває оригінальне мислення задля досягнення успіхів у наукових дослідженнях і глибшого розуміння культури, історії та соціального життя.

Німеччина – багатонаціональний університет із найкращими викладачами, оснащений за найновішими технічними стандартами; ВНЗ, який активно практикує міжнародний обмін студентами і тісно співпрацює з бізнесом.

Індія – вищі, які особливу увагу акцентують на професійному навчанні та креативності, розвитку навичок, що сприяють працевлаштуванню чи веденню бізнесу.

Іспанія – університет, сфокусований на соціально-економічному розвитку.

Італія – виш, який тісно співпрацює з компаніями, орієнтований на досягнення високих результатів у сфері науки й досліджень.

Канада – вищий навчальний заклад, який пропонує онлайн-вебінари, успішно співпрацює з місцевим бізнесом у сфері розвитку практично орієнтованого навчання, зокрема, шляхом численних стажувань і практик.

Китай – глобально орієнтований університет, побудований на принципах терпіння, рівного доступу до здобуття освіти людей усіх національностей і віросповідань, який забезпечує високий внесок у розвиток теорії та практики.

Нідерланди – прогресивний виш, який вчить застосовувати здобуті знання на практиці.

Польща – місце, що надихає на пошук знань, де молодь готується до викликів сучасного світу.

Сінгапур – високотехнологічний університет, визнаний у всьому світі, що пропонує широкий діапазон навчальних курсів.

США – університет, який органічно поєднує онлайн-навчання та стажування студентів у великих компаніях.

Франція – міжнародний навчальний заклад, який практикує відкритий навчальний план в освітньому процесі й тісно інтегрований із мережею компаній.

Швейцарія – відкритий університет, що співпрацює із всесвітньо відомими компаніями та бізнесом.

Японія – місце отримання знань і досвіду для подальшої побудови успішної кар'єри [4].

Навіть звичайний огляд очікуваних моделей вищої освіти дає розуміння загальних тенденцій розвитку освіти та певних національних особливостей. Так, наприклад, мультикультурна Німеччина потребує багатонаціональної моделі навчального закладу, Китай – глобально-орієнтований, побудований на принципах терпимості університет і т.п. Загальна тенденція, що спостерігається – співробітництво

(інтеграція) з компаніями (бізнесом) з метою навчання застосовувати здобуті знання на практиці.

Поряд з цим, дослідження було спрямоване на визначення рейтингу серед вищих навчальних закладів світу. За його результатами уклали ТОП-150 вишів, які забезпечують найкращі перспективи працевлаштування своїм випускникам. Перше місце посів Кембридж, далі – Гарвардський, Єльський, Оксфордський університети і Каліфорнійський технологічний інститут. Першу десятку завершає Токійський університет. Українських закладів освіти в цьому списку немає.

Стосовно ефективності вітчизняних вишів. Якщо розглядати диплом – як показник результативності чи отриманих знань, то картина вельми не позитивна. Так при відборі на посаду лише близько 30% рекрутерів ознайомилися з дипломом. 29% кандидатів були працевлаштовані без представлення дипломів, решта – дипломи були необхідні лише для оформлення документів. Сьогодні, це реальна картина відповідності отриманих знань запитам поточного моменту [6]. Як приклад, коментар Наталії Берези, директора з управління персоналом оператора зв'язку "МТС-Україна", після співбесіди з дипломованим кандидатом: "...навіщо компанії фахівець з двома червоними дипломами, який ні з ким в команді не уживеться?" [2].

З іншого боку, є певні позитивні зрушення. Моніторинг думки провідних агентств щодо підбору персоналу визначив позитивну динаміку змін вітчизняних вишів. З'ясувалося, що найбільш креативні – випускники Києво-Могилянської академії, а ті, хто навчалися у Національному університеті ім. Тараса Шевченка, отримали ґрунтовні знання.

Наступним важливим напрямком є визначення переліку ключових компетентностей на ринку праці на найближчу перспективу. Скористаємося даними, які оприлюднили експерти на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2016 року. Нижче приведена порівняльна таблиця ключових навичок, які знадобляться для успішної кар'єри в 2015 та 2020 роках [1].

Таблиця 1

Ключові навички у 2015 та 2020 рр.

2015	2020
1. Комплексне розв'язання проблем	1. Комплексне розв'язання проблем
2. Взаємодія з людьми	2. Критичне мислення
3. Уміння управляти людьми	3. Креативність
4. Критичне мислення	4. Уміння управляти людьми
5. Уміння вести переговори	5. Взаємодія з людьми
6. Контроль якості	6. Емоційний інтелект
7. Орієнтація на сферу послуг	7. Уміння формувати власну думку та приймати рішення
8. Уміння формувати власну думку та	8. Орієнтація на сферу послуг

приймати рішення	
9. Уміння слухати й запитувати	9. Уміння вести переговори
10. Креативність	10. Гнучкість розуму (вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу)

Як бачимо, п'ять з десяти навичок у рейтингу стосуються спілкування з людьми, вміння управляти, розуміти й домовлятися. Ще чотири пов'язані з особливостями мислення – здатністю приймати рішення, генерувати ідеї й креативити. На перспективу, головною цінністю стане мозок, емоції й розвиток.

Похідними від зазначеного є тенденції розвитку людини, суспільства і культури, а відтак і освіти. Перша – стосується вміння спілкуватися з людьми, домовлятися і взаємодіяти з ними, розуміти і служити їм (це управління персоналом, взаємодія з людьми, переговори, клієнтоорієнтованість, емоційний інтелект).

Друга – пов'язана зі здібностями мозку: умінням швидко і гнучко міркувати, бачити суть, знаходити рішення проблем, генерувати нові проекти та ідеї (комплексне рішення проблем, креативність, когнітивна гнучкість, критичне мислення).

Третя – ні вища, ні середня школа не вчать як бути особистістю, бути успішним, як жити. Певна категорія дослідників стверджує, що успіх людини лише на 15-25 % визначається професійними знаннями. Все останнє – емоційний (EQ) і соціальний інтелект (SQ), особисті якості людини

Вице-президент з управління продуктами і співзасновник LinkedIn Allen Blue стверджує, що до 2020 року набір компетентностей більшості професій буде включати третину основних навичок, які ще не вважаються надзвичайно важливими для роботи сьогодні.

Генеральний директор Microsoft Satya Nadella заявив, що доведеться витратити кошти на освіту дорослих для здобуття ними нових робочих місць. При цьому, основний акцент повинен бути зроблений на STEM-навичках.

Ще одним важливим аргументом на підтвердження вищевказаного вбачається зміна пріоритетів у виробництві благ. Олексій Геращенко вважає, що переваги продукування сфери матеріальних благ перейдуть до нематеріальних (емоції, послуги, програмне забезпечення, тощо...). Як приклад, найбільша приватизація в Україні – Криворіжсталь вартує 5 млрд. доларів, тоді як Whats App була продана за 19 млрд. доларів.

Таким чином, вирішення питання відповідності вітчизняної освіти викликам сучасності, інтеграції її та конкурентоспроможності на світовому рівні потребує розв'язання певного кола протиріч.

На глобальному рівні – входження в динаміку оновлення освітніх трендів та приведення освіти України до вимог часу. В теоретичному вимірі це питання набуло вже певного осмислення. З іншого боку, проблемним є практична площина його реалізації. Сьогодні сформувався запит щодо отримання знань які можна застосувати

«тут і зараз». Важливим компонентом освіти повинен стати практично-орієнтоване навчання.

Старіння інформації обумовлює старіння знань, які здобуваються у закладі протягом п'яти років. Необхідно змінити підхід від накопичення знань студентом (учнем) до творчого, креативного і практично-орієнтованого мислення.

Визначення національних особливостей та їх використання для оптимізації системи освіти України та освітніх трендів дозволить не тільки покращити результативність а й привести освітній простір у відповідність до запитів нашого соціуму. Поряд з цим, поєднання зазначеного питання з вищевказаним дозволить гармонійно вписати освіту України в світовий освітній простір та вивести її на конкурентоздатний рівень.

Логічним вбачається застосування компетентнісного підходу, який дозволить знівелювати протиріччя між запитом держави, потребами особистості та соціальними протистояннями. Оскільки сьогодні актуалізувалась необхідність досягнення компетентності не лише в професійному, а й в особистісному та соціальному вимірі.

Список використаних джерел:

1. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Електронний ресурс] / Alex Gray. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/authors/alex-gray>

2. Благонравін М. Вища освіта: у чому сила диплома [Електронний ресурс] / Максим Благонравін // «Плеяди». – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/vnz/high_school/7037/

3. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І.В. Зайченко. – 3-тє видання, перероблене та доповнене – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 608 с.

4. Зух І. Від освіти до працевлаштування [Електронний ресурс] / Ірина Зух // Кар'єра. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://studway.com.ua/pracevlashtuvannya/>

5. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти [Електронний ресурс] / Оксана Овчарук // Видавництво «Плеяди». – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/school/method/381/>

6. Украинские работодатели спрашивают диплом только у трети соискателей [Електронний ресурс] // \"Страна\". – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://strana.ua/news/27928-ukrainskie-rabotodateli-sprashivayut-diplom-tolko-u-treti-soiskatelej.html>